

Хуморът на Христо Смирненски

Струва ми се, че и сега гледам малката му фигура, „закрачена по тротуаритъ на Пиротска — тиха, скромна, кротка, но винаги жизнерадостна, винаги готова да се усмихне. Пустне нѣкой вицъ или нѣкой новъ „бала-низъмъ“, че самъ се засмѣе искренно, по детински — сякашъ цвѣтно балонче е хваналъ въ ржцетъ си. Хуморътъ го следваше на всѣка крачка; хуморъ непристоренъ, естественъ и затова — заразителенъ.

Още първитъ му печатни работи обърнаха внимание на ония, които следѣха хумористичнитъ списания. Една свежа, жива струя полъхна изъ вѣлнитъ страници на „Българанъ“ и вложи формитъ и образитъ на една оригинална духовитостъ. Четешъ и чувствувашъ, че те подкопава нѣкакъвъ мѣничккъ дяволъ, не ти позволява да се владѣешъ, да стоишъ надъ автора и те увлича въ работата му, до като стигнешъ края и прочетешъ усмихнатъ „Ведбалъ“. Прочетешъ и го запомнишъ — вреже се въ паметъта още съ първата работа.

И какъ нѣма да го запомнишъ? Представи си, читателю, че си Теодоръ-Баланъ, съ извинение, че лежишъ дома по гърба си, прелисташъ страницитъ на „Българанъ“ и четешъ:

„Гърбосложенъ на кревата азъ жадувамъ твоя станъ и въ унесица благата отъ мечти съмъ пакъ пиянъ“

„Себеспомнямъ скъпи срещи изъ Борисовъ дървосадъ, ржкостисници горѣщи, отлетяли безвъзвратъ“.

Гърбосложенъ на кревата азъ жадувамъ твоя станъ и въ унесица благата стихъ въртя а la Баланъ“.

Можешъ да заемашъ каквото щешъ мѣсто въ обществото, можешъ да бждешъ колкото си щѣшъ спокоенъ, но за да излезешъ въ пресата (в. „Камбана“, ако се не лъжа), да доказвашъ, че това е футуризмъ и че майстора на тия футуристи въ Русия е Вал. Брюсовъ, а неговъ последователъ въ България — нѣкакъвъ си Ведбалъ, — това показва доколко стрелитъ на хумора сж били майсторски отправени, за да побъркатъ до такава степенъ единъ професоръ, който и безъ това си имаше мозъкъ въ главата.

Собствено, меда на тая стрели изпита не само Баланъ — критичитъ Добриновъ и Юр. Бадевъ скоро изпитаха сжщото, само че не изпаднаха въ тая слабостъ, въ която изпадна Баланъ. Тѣ, тъй да се каже, успѣха да запазятъ равновесие, — премълчаха.

Презъ първитъ две-три години, па даже и презъ четвъртата, хуморътъ на Ведбалъ преобладаваше въ стиховетъ му; въ прозата все нѣкакъвъ неможеше да обедини вицовото кръстосване, простотата, образността, съ

ефектността на изразитъ, което много по-лесно му се удаваше въ стихотворната форма. Неуспѣваше да намѣри оная техническа сръчностъ която владѣеше до виртуозностъ въ стиховетъ. Но още отъ работитъ му презъ 1916 год. — непретенциозни, малки хумористични кжсчета — пролича за ония, които виждатъ, бждещия разцвѣтъ на неговия талантъ.

„Като суха наведена баба луната събрала дечица край себе си дребни, широко разтворила въ унесъ устата разказва имъ приказки чудни, вълшебни“.

или:

„Нощъ кюмурена усука столицата съ черъ саванъ, по прозорцитъ зачука вѣтърътъ като пиянъ“.

(Българанъ 1916 г.)

Едно отъ най-хубавитъ му стихотворения презъ този периодъ е „Мечти“, а отъ прозата — до нѣкжде „Ние и тѣ“. Последваха редица хубави работи въ „Българанъ“ и „Барабанъ“, все така духовити, сочни, оригинални. Липсваше оная монотонностъ на сюжетитъ и начинъ на обработка, която свеждаше до тривиалностъ. Напротивъ, съ течение на времето се забеляза едно вдълбочаваше на мисълта и умекчаване на колорита. Линията стана тънка, пречупена, забеляза се ржката на добъръ и редккъ художникъ. Разляха се цвѣтни петна по редоветъ — топли, игриви. Нѣщо свѣтло се спусна и картинитъ му започнаха да се отличаватъ съ особенъ колоритъ: нѣженъ, виолетовъ, теменуженъ — специфиченъ неговъ колоритъ, който отпосле даде такива богати багри на революционнитъ му стихове. И когато започна да сътрудничи въ „Червенъ смѣхъ“, той бѣше вече назрялъ за жтвтата, която отпослѣ събра и ни даде въ сбирката „Да бжде денъ“

Въ „Червенъ смѣхъ“, заетъ за първи пжтъ съ печатене на сериозни стихове, той обърна по-голѣмо внимание на хумористичната проза и бързо започна да напредва въ тази областъ. Заредиха се писмата до Виена, нѣкой отъ които сж пълни съ много богатъ хуморъ. Вицоветъ изобилствуватъ. Напр. — „Понѣкога кралетъ се оплакватъ: „тежка е царската корона“ ясно е: коронитъ сж тежки, защото главитъ сж леки“.

Нѣколко фейлетони въ „Червенъ смѣхъ“ и особено въ „Народна армия“ показваха, че ако смъртъта не бѣше дошла тъй рано, Смирненски щѣше да създаде ценни трудове и въ тая областъ. За това свидѣлствува и предсмъртната му работа „Какъ щѣхъ да си умра младъ и зеленъ“, отъ на чало до край изпълнена съ заразителенъ хуморъ. Нѣя, както и „Приказката за стълбата“ — две великолеппи работи — той писа на смъртно ложе.

Нѣма никакво съмнение, че съ по-

ета Смирненски рано загина и единъ голѣмъ хумористъ, който туку що бѣ започналъ да разгрѣща своитъ творчески сили. Да се отрича това може само отъ хора, които сж засегнати отъ него, или най-малко, се отнасятъ недобросъвестно къмъ хумористичнитъ му работи. Нѣкой твърдятъ, че билъ ненуженъ сега хуморътъ на Гоголя. Може малко да се поспори по това, дали Гоголевски хуморъ ни е нуженъ сега, възможенъ ли е той въобще въ съвременния вѣкъ на трескава надпревара, нервно напрежение и непрестанни конвулсии на народитъ, или е потребенъ другъ хуморъ — оня, къмъ който се стремеше и вече настигаше Смирненски.

Крумъ Кюлявковъ

„Маскарадъ“

„Маскарадъ“ — това не е само името на едно списание, което единъ намръщенъ ноемарийски денъ презъ 1922 година биде разпънато съ кабарчета по вестникарскитъ будки. „Маскарадъ“ — това бѣше преди всичко една бохемска група, душата на която бѣше Христо Смирненски — Ведбалъ.

Още презъ зимата на 1919 година групата „Маскарадъ“, почти въ сжщия съставъ, въ който се яви по-късно, следъ нѣколко месечно денонощно консумиране на вода, а понѣкога и на кафе, въ закритото вече кафене „Континенталъ“, успѣ да намери издатель, съ добъръ вкусъ и множество пари, за започване на едно художествено списание за хуморъ и литература“.

Работата трескаво започна. Въ нѣколко дни името на списанието бѣше избрано и списъка на сътрудниците съставенъ.

— Ето що, — казваше Христо, — ние, колкото сме тукъ, сме достатъчни. Но намъ ни трѣбаатъ и по-стари хора — съ затвърдени имена.

И измежду списачитъ на „Маскарадъ“ се прибавиха и нѣкои известни писатели и художници. Помня дори, че ходихме и при Стоянъ Михайловски. Той изслуша съ внимание нашитъ позабъркани речи за сатирата, художественния хуморъ и новата литература и рече:

— Азъ мисля, момчета, че народа е сега боленъ. А за боленъ народъ трѣбаатъ не сатири, а галби.

— Туй-то! — каза Христо, като излизаме отъ дома на стареца, — ние значи ще трѣбва молитвеници да пишемъ!

Къмъ края на декемврий списанието бѣше готово — отлитографирано, набрано и свързано. И въпреки всичко — не излезе: обяви се голѣмата желѣзничарска стачка. Чакахме седмица, месецъ, два, стачката не се свърши, частъ отъ материала изгуби актюелността си, а издательтъ изгуби

десетина хиляди лева и се отказа — може би, за винаги отъ издателска дейностъ.

Минаха години. Но идеята за собствено списание не умрѣ. Единъ денъ Христо иде при мене и казва възторжено и самоувѣрено, както само той умѣеше да говори:

— Fol, братъ ми намери пари. Сега е съвсемъ сигурно. Стачки нѣма изгледъ да ставатъ. Ще започнемъ отъ ново. Азъ съмъ обмислилъ подробноститъ. Ще поканимъ пакъ нѣкои хора извънъ нашия кръгъ. Партийно списание нѣма да правимъ. Освенъ това ние ще бждемъ редакторитъ и не ще допуснемъ нѣщо, което не е по наша воля. Който иска да играе по нашата свирка, нека заповѣда. Разбира се, списанието ще бжде крайно лѣвичарско, може да отиде по-на-лѣво и отъ „Червенъ смѣхъ“, но ние ще бждемъ преди всичко надъ всѣкакви партийни рамки. Ако щешъ, дори, така ще бждемъ повече полезни на движението. Защото нашитъ Клинчаровци и Поляновци не ще разбератъ никога, че съ плакатни стихове не се отива нито на барикадитъ, нито на Парнасъ.

Това бѣше програмата.

Следъ две седмици списанието започна да излиза. Ние се събирахме цѣлата група почти всѣка вечеръ въ една сладкарница на ул. „Царъ Шишманъ“, пиехме по цѣли часове чай, шумѣхме, разполагахме се по всичкитъ маси и съ нашитъ декламации на стихове, четене на разкази и разкритикувания на карикатури и рисунки пропѣждахме не само клиентитъ, но често и самия сладкаръ, който ни гледаше съ недовѣрие и тревога, смѣтайки ни, навѣрно, за нѣкоя опасна конспиративна група. А после следвахъ дълги сантиментални разходки по смѣта и взаимни изпращания до късна полунощъ.

Единъ следъ другъ броеветъ излизаха. Въ списанието участвуваха извънъ нашия кръжокъ още и Алек. Балабановъ, Р. Алексиевъ, Д. Подвървръзачовъ, Дамянъ Калфовъ, Хр. Д. Бръзичовъ, Из. Х. Генадиевъ и нѣкои провинциални сътрудници. Тиражъ се повишаваше полека-лека. Получавахме поздравления. Всички работехме все съ по-голѣмо увлечение. Христо често получаваше „мърнения отъ горе“, задето пренебрѣгналъ Червенъ смѣхъ, макаръ че той работѣше тогава въ нѣколко издания едновременно съ удивителна енергия. Любичекъ правѣше смѣли финансови фокуси, азъ напуснахъ работата си и се заловихъ съ уреждането на списанието, Жендовъ изгуби семестритъ си, понеже често всички карикатури оставаха на негова грижа, Кюлявковъ прости на твърде зле при едно нощно бдение при счупената машина, и отъ тогава махна съ ржка и до последния брой нищо повече не даде — съ една дума, всички бѣхме вложили въ списанието всичко, каквото можехме.

Хумористични стихове отъ Хр. Смирненски Мечти

Вървимъ полека ние, бродягитъ печални: азъ — бледний Санчо Пансо, той — гладний Донъ Кихотъ, решавайки задружно изъ улицитъ кални въпроси твърде важни изъ днешния животъ.

Вървимъ полека ние де носятъ ни краката, подъ химна на стомаха, унесени въ мечти и Донъ Кихотъ разправя, разрошилъ си косата

за подвизи и мжки, за своитъ беди.

За множествата шумни предъ стилинитъ хали, за сѣнища чаровни (месо билъ сѣнувалъ) за четвъртъ кило хлѣбецъ, а понѣкога какъ яли кокошки, тлѣсти гѣски и пити кашкавалъ.

Разправя той горещо, въздишаме двамина и планове велики кроимъ ний и вървимъ. „Ехъ зимата проклета, кажи речи го мина, ала стомаха, друже... Туй какъ ще наредимъ?“

На миръ не ни оставя загадката стомашна, каквото да започнемъ, все стигнемъ тозъ въпросъ.

И мислиме двамина: на тазимжка страшна

да иска, може лесно да тури край Христостъ.

Да слезне на земята, па може и отгоре, и стилинитъ псета, тѣзъ глутници безброй, съ една — две думи само — на агнета да стори. . . .

О, какъ добре ще бжде. Но салъ да иска Той!

Вървимъ полека ние, бродягитъ печални, азъ блѣдний Санчо Пансо, той — гладний донъ Кихотъ, рѣшавайки задружно изъ улицитъ кални въпроси твърде важни изъ днешния животъ.

Загледани далече, въздишаме дълбоко при споменитъ тежки за миналитъ дни, но мѣрне ли се нѣйде момиче свѣтлооко и азъ и той се сепнемъ. . . . Ехъ, знайте, младини!

Листопадна вечеръ

Не ми е, братко, твърде весело предъ листопадна сезонъ, та на кого ли би харесало да чака зима безъ балтонъ?

Омръзна ми да лъжа себе си за ефтинъ и добъръ животъ — съ лъжи не ще да вада хлѣба си, не съмъ редакторъ на „Народъ“.

Предчувствувамъ пакъ жботракане, като блокаръ за тлѣста властъ, и ласкитъ, уви, нечакани, на зимния солиденъ мразъ.

Да бждемъ зли живота учи ни, да бждемъ твърде много зли, — отъ всички обиди получени отровни да коземъ стрели.

Тѣй зълъ не съмъ, ала несретата разбрахъ защо на насъ е гостъ — не съмъ министъръ на просвѣтата, та толкозъ много да съмъ простъ!

И въ тѣзи вечери предесенни на всѣки уличенъ фенеръ съ наслада бихъ видѣлъ обѣсени по нѣкой и другъ кождеръ.

Рождество Христово презъ 1923 зима

Сказание има отъ Марка, обвито съ мистична тъма: „Мария бѣ съ Йосифъ другарка, роди и остана мома“.

А тазъ пжтъ тржи не тржиха, нѣма и звѣзда да сияй, но два магазина разбиха

и биде обранъ Мордохай.

Мария, макаръ да бѣ проста, разбираше много нѣща, отнесе Исуса на моста и мигомъ изчезна въ нощта.

Детето обвито бѣ съ вѣстникъ и съ моливъ бѣ писано тамъ: „Родители бедни, но честни харизватъ отрочето вамъ“.

Единъ Херувимъ съ карабина се люшкаше татъкъ пиянъ: край моста гържествено мина и спре се за мигъ замечтанъ.

Пристѣпи усмихнатъ и веселъ, затрогнатъ отъ детския викъ, но щомъ се надъ него надвеси — изтрѣпна и дрѣпна се въ мигъ!

Видя младенеца застаналъ на своитъ детски крачка — стои героически хваналъ солиденъ револверъ въ ржка:

„Приятелю, горе ржцетъ! . . .“ Стражара не бѣ толкозъ простъ — повдигна ржце и усети какъ въ джоба му бръкна Христостъ.